

Singurătate mai stătea
 Și tare rău se căia,
 Cetatea-l încconjura,
 Săli nespus de mari avea,
 Fiecare-a gol suna,
 Muntele se prăbușea,
 Dar stâncile-l ridicau,
 Codrii vechi l-acopereau...
 Sub el Iza șerpua,
 De loze se mărginea,
 Iar din Iza către nori,
 Stânci pe stânci, și-n vârful lor
 Turnul Uriașilor
 Privea către Ieudișor
 Ce scobora-ncetișor
 Din creștetul munților,
 Prin freamătul codrilor,
 Buhăitul zimbrilor,
 Trilele păsărilor,
 Dârlăitul zânelor.
 Triluri, dârlle, se-mpleteau,
 Jar de dor în cor cântau,
 Apa dorul îl fura
 Și în val îl ascundea.
 Zâna, apa blestema:
 - Cine apa-i va gusta
 Dor să-i ardă inima!
 Lotrului fața-i ardea,
 De păcat se rușina,
 Doru-n vale-i ascundea,
 Pe pietre-l rostogolea
 Și drept în Iza-l vârsa.
 Iar Iza, dorul furat,
 Tot murmurând supărat,
 Iute Tisei l-a predat,
 Tisa-n lume l-a purtat,
 Multă lume-a colindat,
 Moroșeni a căutat,
 Moroșan unde-a aflat
 De jarul lui n-a scăpat
 Și de-atunci pe-Ieudișor
 Curge val și val de dor
 Chiar din vremea zmeilor,
 Vremea Uriașilor,
 Veacul bălaurilor
 Șoptind taina vremilor,
 De pe când pe-aici trăiau
 Și pământul stăpâneau,
 Seminții din seminții
 Până-n nopți de obârșii;
 Bălauri grozavi, hidosi,
 Locuind munții stâncosi
 Și poieni, codri frunzoși
 Încă de nimeni nescoși.
 Neamul lor sporea, sporea,
 Maramureșul umplea
 Până ce, -n răscruci de vremi,
 Peste munți, peste poieni,
 Alți stăpâni s-au strecurat,
 Cu ei lupte grele-au dat,
 Pe bălauri i-au prădat,
 Toată țara le-au luat.

LAZĂR TEMIAN

Cununa la seceriș

Ceremonia agrară a cununii face parte din seria foarte bogată și foarte răspândită teritorial a ceremoniilor agrare menite să asigure "magic" rodnicia câmpurilor. Obiceiul are legătură directă cu preponderența agriculturii în cadrul ocupărilor tradiționale, știut fiind că agricultura deținea o pondere între ocupări și în orânduirea primitivă.

Elena Moldoveanu-Nestor pomenește de obiceiul cununii la seceriș: la germani, polonezi, englezi, bulgari, ruși etc. Cercetările anterioare au stabilit că întreg ceremonialul cununii urmează riguroz câteva momente:

1. Constituirea cetei de clăcași
2. Strângerea recoltei în comun și împletirea cununii
3. Procesiunea aducerii cununii în cântec de la holdă la casa gospodarului, cu momentul culminant - udarea cu apă la răspântii
4. Masa tradițională
5. Jocul (Elena Moldoveanu-Nestor - *Cununa - sărbătoarea secerișului*, în *Revista de etnografie și folclor*, Tom IX, 1964, nr. 6, pag. 622)

În zona Năsăud, la sfârșitul secerișului, femeile cele mai pricepute care au luat parte la strânsul recoltei aleg un "stog" din cele mai frumoase și mai bogate spice și le împleteșc dându-le o anumită formă; împletirea cununii presupune un anumit meșteșug, o oarecare îndemânare. Împletirea se face în trei, ca părul femeii. În unele părți cununa are formă de buzdugan, cruce simplă sau cu mai multe brațe, pe un schelet de lemn. Dacă recolta a fost mare se fac două cununi pentru aceeași holdă. În oricare caz cununa se face numai din spice de grâu curat și este purtată de fete mari, "caste", sau băiet Tânăr și "curat". Aceasta pentru ca să nu se facă tăciune în grâu, sau neghină, să fie grâul curat. (Elena Moldoveanu-Nestor - Op. cit., pag. 623)

Alaiul, compus din fete tinere, neveste, vârstnici care au ajutat la recoltat, se îndreaptă spre casa gazdei. Femeile cântă cântecul ceremonial al cununii destul de tare pentru a fi auzit până departe. Iată o variantă a acestui cântec culeasă de echipa formată din C. Brăiloiu, I. Cociș, Ștefania Cristescu, Viorica Sasu, H. H. Sthal:

Dimineața ne-am sculat
 Pe obraz că ne-am spălat
 Secera-n mâna am luat
 Și la hold'am plecat
 Mândră hold'am secerat
 Holda ca peretile
 Secerat-o fetile.
 De la vârfu Arșiții
 Vine fruntea cununii,
 De la vârful muntelui
 Vine fruntea grâului.
 Ș'așe-i rându fetilor

(C. Brăiloiu, I. Cociș, Ștefania Cristescu, Viorica Sasu, H. H. Sthal, *Cununa în satul Șanț*, în "Sociologie românească", an. I, 1936, nr. 2, februarie, pag. 14-15).

La răspântiile drumurilor, după ce alaiul a fost completat cu tineri, copiii sau bătrâni ce au intrat pe drum, cununa este udată din abundență de feciori. După ce se ajunge la casa gazdei, se intră înăuntru, se înconjoară masa amenajată ca la nuntă, de trei ori de către fete. Urmează "tarostea cununii" - descântecul cununii, rostit de o femeie care-l știe mai bine. Este cerut un Tânăr pentru luarea cununii de pe capul fecioarei. Acesta trebuie să fie "curat".

Că și rându merilor:
 Până-s mere măruntele
 Șed pe crengi înșirătele,
 Dacă prind a se mări
 Ele prind a se rări.
 Ieșiți, feciori, cu apa
 Și ne udați cununa.
 Ieșiți, feciori, cu râu
 Ca să ne udați grâu.
 Mătură-ți, gazdă, podu
 Mătură-l de grâu de vară
 C'amu-ț vine din iaz-vară.

Așe-i de mânișos
 De poți scăpăra moșini pe el.

Feciorul sărută fata, ia cununa și o pune pe masă. Secvența este urmată de masa tradițională la care participă fetele care au secerat și feciorul care a luat cununa. Urmează jocul care este cel specific la hora duminicală și la petreceri. Cununa se pune la loc de cinste la grinda casei până toamna când este "îmblătită" și amestecată cu grâul de sămânță (Elena Moldoveanu-Nestor - *Op. cit.*, pag. 624-626).

Ca o variantă cu multe asemănări, obiceiul cununii la secerat a fost odinioară foarte viu în localitatea Vălenii Șomcutei, dănuind prin manifestări sporadice aproape până în zilele de astăzi. Și în această localitate este determinat de acea formă de întrajutorare colectivă tradițională care este claca. Foarte rar obiceiul se putea desfășura în afara clăcii, denumită prin părțile locului și "nopsam". Claca urmărea de obicei strângerea recoltei fără întârziere, absolvind astfel gazda de eforturi mari de muncă. Ea urmărea crearea unei ambianțe tipice de lucru, contribuind la pregătirea momentului psihologic al ceremonialului cununii, întrucât în iureșul lucrului indivizii participanți interpretau cântece de seceriș ale căror versuri conțineau îndemnuri la lucru, anticipându-le în bună măsură, prin semnificație și aluzii, pe cele din cântecul cununii pe care-l cântă alaiul. Urmărind firul obiceiului în localitatea cercetată, am putea distinge următoarele momente:

a) Chemarea la secerat și seceratul: "Să meré pe la vecini, neamuri.

- "Nu-i puté vini la mine la secere, atunci și atunci?" (De la Maria Matei, 75 ani, 1975). Sunt chemate la clacă de obicei femeile și fetele "fecioare" și doi trei flăcăi sau soți ai secerătoarelor, care leagă snopii. "La noi la Văleni să săcera cu secere pântru că așe nu să scutura grău și rămâne holda curată, iară sticele de grău erau mândre". (De la Iuliana Matei, 66 ani, 1975)

Odată începută, holda trebuia terminată într-un timp planificat "cam la ujină" pentru ca obiceiul să aibă timpul necesar pentru manifestare. Dacă holda era mai slabă în partea în care se termina, se lăsa o postată nesecerată, unde grâul era mai frumos, spre a se putea alege spicile necesare cununii.

b) Împletirea cununii

Cununa se împletea în trei de către trei, patru, cinci femei, având formă circulară. Ea era de mărime variabilă, aşa ca să se poată pune pe cap. O purta cel mai harnic legător sau cea mai harnică secerătoare.

c) Ritualul aducerii cununii la casa gazdei, udarea acesteia în diferite locuri. Alaiul pleacă de la holdă intonând în mers cântecul cununii:

Noi mergem pe drum de ptiatră
Di la holda săcerată,
Pe cărare printre flori
Cu fete și cu feciori.
Grâu-i ca păretile,
Sacerat-o fetile.
Și de unde cununa pleacă
Rămâne țarina-ntreagă,
De unde cununa vine

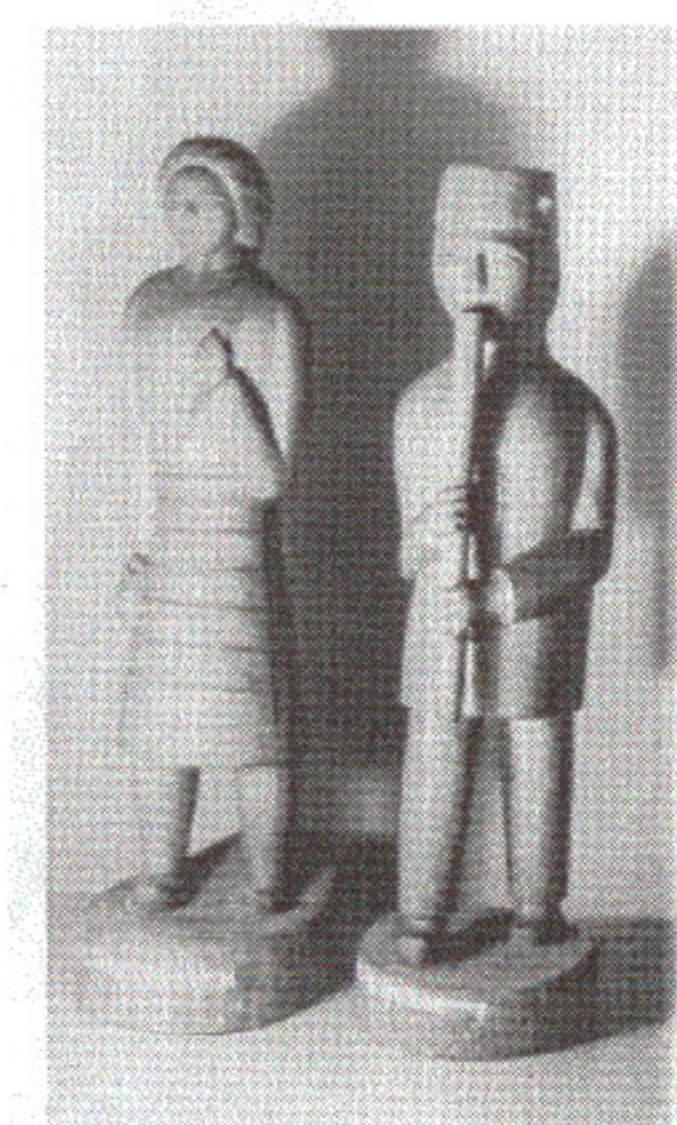
Rămâne țarina plină.
Cununa trebe udată
Cu horincă, nu cu apă,
Cununa trebe stroptită
Și cu vin și cu horincă,
Cu horincă din
Nu cu apă din tonuț,
Cu horincă din hordău
Nu cu apă din părău.

(De la Ana Matei, 74 ani, 1975)

Drumul alaiului spre casa gazdei se făcea mai pe ocolite pentru ca anume să poată fi udată de cât mai mulți dintre înșii satului. Udarea se făcea de către feciori, dar adesea la acest ritual luau parte femei, copii, bătrâni. Când alaiul ajungea la casa gazdei, acesta ieșea la poartă, întâmpina cununa și o uda cu "horincă". Când intră în casă, gazda ia cununa de pe capul persoanei care a adus-o și o pune după "blid" (Blidele sunt atârnate pe pereti ca element de decor al interiorului țărănesc). Aici se va păstra până la Blagoveștenie - Bunavestire când va fi pusă pe focul de primăvară care se aprinde în această zi.

d) Masa comună este oferită de către gazdă și la ea participă toți cei

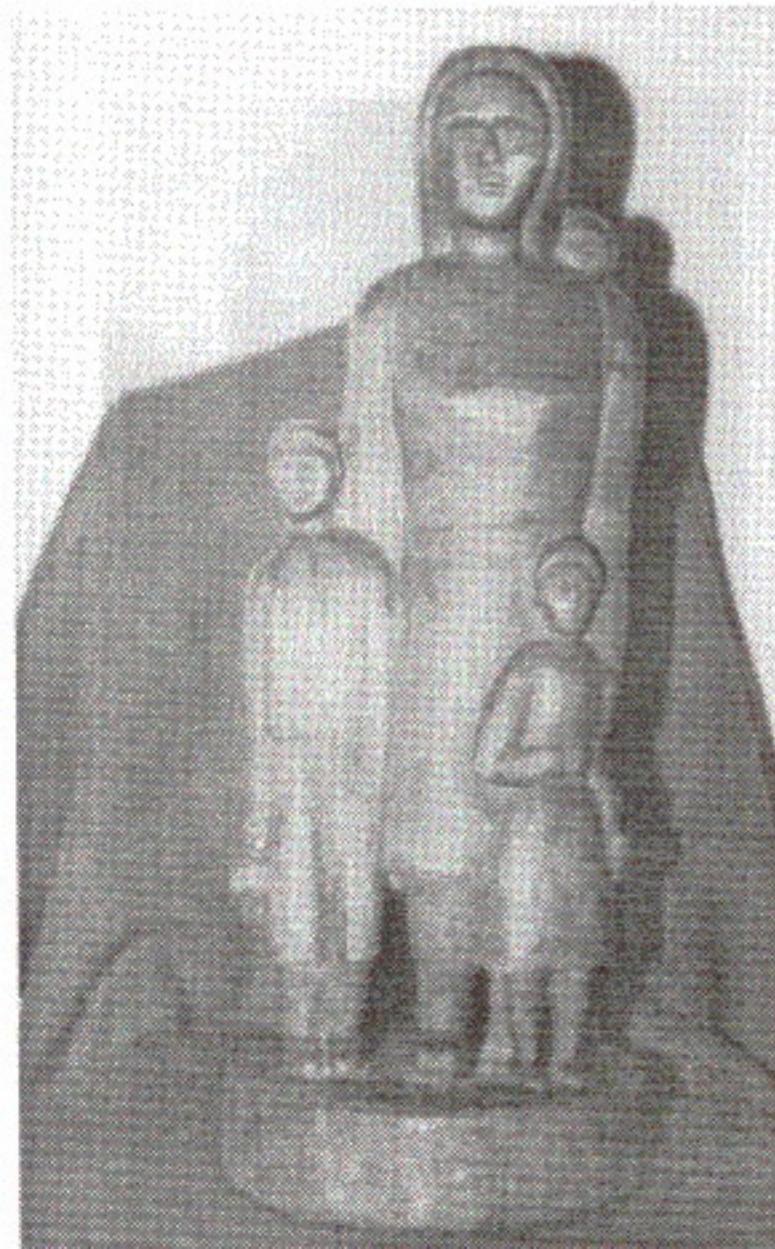
Bălaurii, speriați,
Au fugit în munții nalți
Și locuiau strâmtorați
Peșteri tainice-n Carpați;
Comorile le-au ascuns,
În pământ afund le-au pus,
În tainița munților
Cunoscută numai lor.
Dar prin munți, în vremea rea,
Flăcări focul aprindea
Și comori descoperea -
Vre-un balaur le păzea.
Feți Frumoși le căutau,
Peste ele rar dădeau,
Iar prin lupte, țara lor,
Țara Bălaurilor
Fu a Uriașelor
Pân' la crucea vremilor.
Neam viteaz de Uriași
Se rărea, n-având urmași
Și-n lipsă de seminții
Rămâneau cetăți pustii,
Mii și mii de herghelii
Și moșii făr' stăpâni vii.
Și din tot neamul viteaz,
Cu cap mic, la minte treaz,
La trup ca munții cei nalți,
Şezând pe vârf de Carpați,
Tot pierdeau, frați după frați,
Nefiind de vremi iertați.
Și din tot neamul cel stins
Ce n-a fost nicicând învins,
Numai unul, Uriaș,
Mai rămase ca urmaș,
Un moșneag ce dănuia
Mai bătrân decât vremea.
Cingălău se poreclea,
Mandră fetiță avea
Ca bradul de mititea,
Rozalina se numea,
Cingălău tot stăpânea,
Până unde se vedea
Toată Mara și Iza,
Tot Vișeul și Tisa.

II

Uriașul cel bătrân
Rămase singur stăpân,
Stăpân vechi, ce dăinuia.
Dar vremea trecea, trecea,
Rujalina tot creștea,
El tot mai vechi se făcea,
Oasele lui bătrâni,
Abia le putea clăti.
Codri-ntregi tăia, tăia,
Cu ei vatrele-și umplea,
Oasele și le-ncălzea
Și de ani și frig gema.
Codrii ce-n vatră ardeau
Oase vechi nu-i încălzeau,
Nici o sută de păduri
Nu-l mai scăpau de friguri:
Nu-i în jarul codrilor
Focul tinerețelor,
Degeaba se chinuia,
Vatrele de le-ndopa,
Oasele nu le-ncălzea,
Bătrânește mormăia.

Singurică, tinerea,
Rujalina se ura,
Pe nime-n lume n-avea,
De urât se prăpădea.
Lumea veche se trecea
Și povestea, tot aşa:
Zile, luni, ani se duceau,
Alte timpuri noi veneau.
Din bălaurii hidroși
Mai sunt vreo doi, cu dinți roși,
Vechi moșnegi morocănoși,
Amintiri din moși-strămoși.
Cingălău în jilt sedea,
Din cetate nu ieșea
Și nimic nu-țelegea
Din vremea ce se ivea
Căci el în trecut trăia,
Tot la trecut se gândeau.

care au luat parte la secerat. Între participanți sunt și invitați care au sosit cu alaiul și care sunt, în general, rude, prieteni ai gazdei.

c) Jocul este petrecerea comună care urmează mesei tradiționale, dar are un caracter sporadic la Vălenii Șomcutei; el făcându-se atunci când seceratul are o amploare mai mare. La sfârșit, unul dintre legători rostește "multămitura:"

"Mulțamim cui ne-o chemat

Că bine ne-o ospătat,

Măltămim cui ne-o pohtit

Că bine ne-o ominit"

(De la Ana Matei, 74 ani, 1975).

Încercând o comparație cu cercetările anterioare, observăm de îndată că ceremonialul este aproape identic în secvențele:

- pregătirea ceteilor de secerători care vor strângе recolta în comun;
- împletirea cununii;
- constituirea alaiului și plecarea lui la casa gazdei;
- ritualul udării cununii.

Localitatea Vălenii Șomcutei înregistrează totuși și unele modificări; aici cununa are întotdeauna aceeași formă circulară, oarecum mai simplă. Cununa din ținutul Năsăudului tinde spre o formă conică. În alte părți ale Transilvaniei ea are și formă de *buzdugan*, *cruce simplă* sau *cu mai multe brațe* (Elena Moldoveanu-Nestor - *Op. cit.*, pag. 623). Dacă în Năsăud o condiție esențială este purtarea cununii de fete caste, în Vălenii Șomcutei acest rol îl poate îndeplini un legător sau o secerătoare harnică.

Ioan Meițoiu arată și el că în satul Rălägani - Bihor cununa era purtată de un legător care trebuie să o ducă la gazdă în aşa fel încât să fie văzut de cineva să-l ude, primind astfel o "uiagă de palincă" (Meițoiu, Ion - *"Aspecte privind obiceiul cununii de secerat"* în *câteva sate din Bihor*, în *Zilele folclorului bihorean*, ed. a IV-a, Oradea, 1974, pag. 125). În cea mai mare parte cercetările anterioare au arătat că se cântă cântecul cununii în timp ce alaiul se află în drum spre casa gazdei. Potrivit informațiilor lui Meițoiu, cântecul cununii era cântat de secerători fie în timpul muncii (când se secera), fie cu ocazia ritualului aducerii cununii. (Meițoiu, Ion - *Op. cit.*, pag. 121).

Cununa la seceriș în zona Năsăudului conservă câteva elemente vechi care lipsesc în alte părți și ca atare și la Vălenii Șomcutei. După cum arătam mai sus, udarea cununii în această zonă cădea în sarcina feciorilor, regulă pe care Vălenii Șomcutei nu o respectă. Momentul sosirii la casa gazdei nu este marcat în alte părți de udarea de către aceasta cu țuică. Vălenii Șomcutei nu conservă ritualul luării cununii prin descântec și aportul unui flăcău "curat". De asemenea, ritualul înconjurării mesei de trei ori lipsește din ceremonialul cununii de la noi. Jocul ca manifestare colectivă și moment important în desfășurarea obiceiului nu deține un rol deosebit în Vălenii Șomcutei. Semnificativ ni se pare modul deosebit de utilizare a boabelor din spicale cununii după acea îndelungată perioadă de păstrare. În timp ce la Năsăud boabele se vor împrăștia prin grâu pentru semănat, la Vălenii Șomcutei acestea vor arde cu focurile de primăvară. Cununa la seceriș este obiceiul ilustrativ pentru dovedirea interferenței între specii și alte obiceiuri populare. Cea mai izbitoare asemănare se poate face cu nunta. Între ceremonialul agrar al cununii și cel al cununiei există o strânsă legătură, unele secvențe mergând până la identitate. Elena Moldoveanu-Nestor atrăgea atenția asupra unor similitudini frapante de terminologie. Astfel, denumirea de goge este dată celor două melodii ceremoniale de cunună și nuntă: "gogea cununii" și "gogea miresei". Terminologia este aceeași și pentru orațiile de la cunună și pentru cea de la nuntă - tarostea cununii și tarostea miresei (Elena Moldoveanu-Nestor - *Op. cit.*, pag. 62). Cununa este purtată de o fată fecioară în preajma căsătoriei. Ea este împletită în trei ca părul femeii, amintind de modificarea pieptănării fetei care va deveni soție. Udarea cununii amintește și ea de momentul udării mirilor de către socii. Spicale de grâu, ca simbol al rodniciei pământului, vor fi împletite în steagul

de nuntă (Brăiloiu C., Goriș I., Cristescu St., Sasu V., Sthal H. - *Op. cit.*, pag. 11-12).

Similitudinile cu nunta merg și mai departe. În cadrul obiceiului cununii știm că este prezent jocul, întocmai ca la nuntă, ospățul tradițional, la care în Năsăud, există dovezi, se aducea și găina. S-au stabilit legături între cununa la seceriș și colindă în sensul că amândouă cuprind melodii executate în colectiv. Cântecele de seceriș, cântecele de cunună, mai ales tarostea cununii au un final ce merge foarte aproape de colinda de alernit. Din punct de vedere literar cele două specii conțin versuri călătoare (Elena Moldoveanu-Nestor - *Op. cit.*, pag. 63).

Ioan Meițoiu stabileste mai multe rosturi funcționale ale obiceiului, mai multe semnificații. El distinge o semnificație socială, munca de împrumut ca veche forma de intr-ajutorare reciprocă (Meițoiu, Ion - *Op. cit.*, pag. 122).

Claca, notează E. Moldoveanu-Nestor, ca formă a organizării muncii s-a perpetuat în Transilvania până în 1848, în Năsăud îmbrăcând forme mai usoare, tăranii fiind liberi. Au fost și alte ipostaze ale clăcii implicată în colectivitățile sătești de notabilitățile așezării: preot, notar, învățător. Astfel, se practica claca la preot, învățător etc. (Elena Moldoveanu-Nestor - *Op. cit.*, pag. 621). Cea de-a doua semnificație între cele enumerate de Meițoiu este cea rituală legată de fertilitate și fecunditate (Meițoiu, Ion - *Op. cit.*, pag. 122).

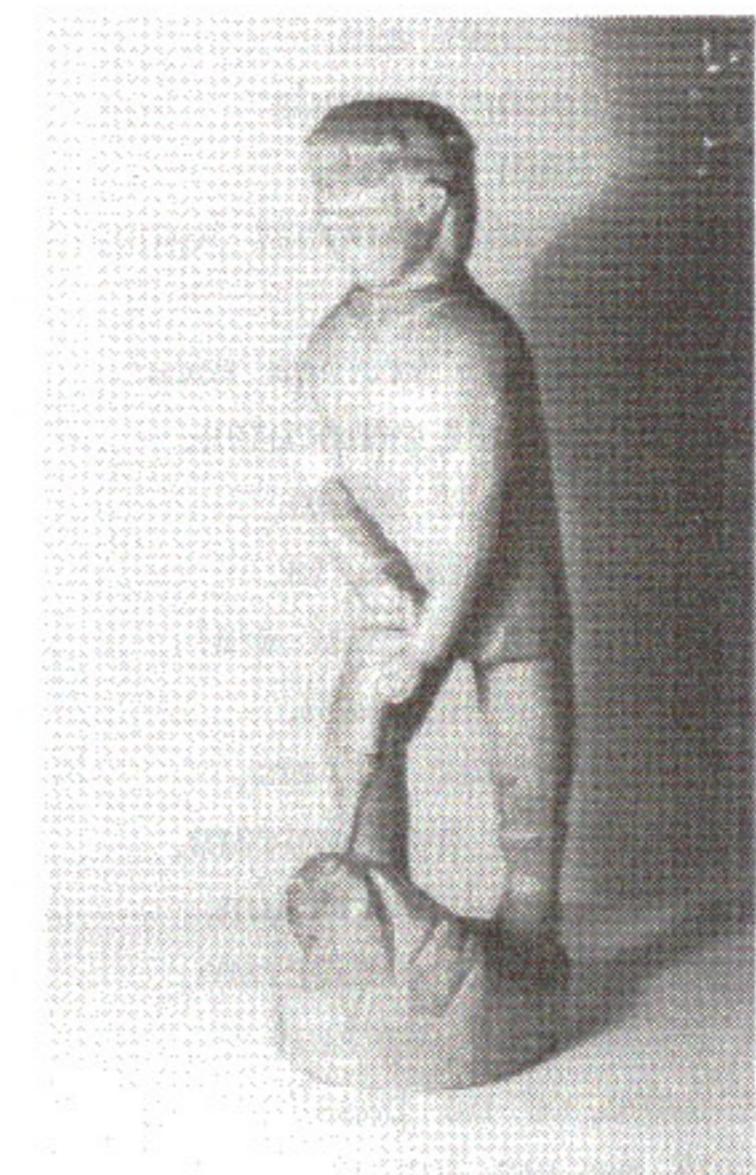
Desigur, inițial funcționalitatea magică trebuie să fi avut un rol primordial. Este știut că poporul român a urzit în jurul necesității de fecunditate a pământului și în jurul bogăției recoltei, a protejării și apărării acesteia un număr imens de practici ritualico-magice. Ritualul stropirii cu apă a cununii este același pe care-l cunoaștem la toate obiceiurile de rit agrar, precum și la cele din cadrul ciclului de primăvară. Faptul că în zona Năsăudului udarea o făceau numai feciorii, înseamnă că unele rituri, bazate pe proprietatea magică a apei, înregistrau dintr-o parte în alta anumite interdicții în privința desfășurării. Rotirea fetei după udare care la Vălenii Șomcutei lipsește, aceasta fiind probabil o variantă a obiceiului relativ mai nouă, trebuie pusă în legătură cu cercul ocrotitor magic care este amplu reprezentat în folclorul nostru. Se poate face o trimitere la înconjurarea de trei ori a parului unde s-a arat pentru prima dată în cadrul "Tânjalei" din Maramureș care nu este altceva decât cercul magic menit a proteja parcela respectivă. Curioasă este totuși înlocuirea apei la stropirea cununii în Vălenii Șomcutei de către gazdă cu un alt element - țuica - deși este cunoscut marele rol pe care îl atribuie folclorul tuturor popoarelor apei. Semnificația stropirii cu țuică trebuie să fie aceeași aluzie la fertilitatea și rodnicia pământului, fiind extrasă din rodul pământului: fructe, porumb etc. Ea poate juca și rol de element purificator.

Funcționalitatea magică a obiceiului ieșe în relief apoi prin momentul înconjurării mesei pregătită ca și la nuntă care trimite la același cerc magic menit a ocroti bucatele cu care a fost încărcată masa respectivă. În unele părți ale Transilvaniei secerătoarele intrate în casă lovesc în masă de trei ori, ceea ce ne amintește de magia prin contact existentă în cadrul obiceiului de iarnă (la sorcovit), iar cifra trei știm de asemenea că este o cifră discontinuă și prin urmare î se atribuie și ei proprietăți magice.

Dorința de rodnicie a câmpului a determinat și momentul de semnificație magică care rezidă în amestecarea semințelor din spicile cununii cu boabele ce vor fi însămânțate, având drept scop protejarea recoltei viitoare împotriva dăunătorilor. În Vălenii Șomcutei aspectul magic al boabelor din cunună este cel purificator. Este știut că focurile de primăvară sunt aprinse ca semn al purificării solului, pomilor din jur. Arătura ce se va efectua pe acest loc și apoi în lanul de grâu, porumb etc. va fi scutit de orice fel de dăunători.

Obiceiul nu poate fi desprins de caracterul spectacular, întrucât implică petrecere și ambianță. Și cu acest prilej ieșe în evidență o stare de spirit, un optimism ca trăsătură fundamentală a poporului român.

Analizat din alt punct de vedere, obiceiul are un pronunțat caracter de rit de

După iarna rece, grea,
O vară caldă sosea,
Rozalina se ură,
Și la Iza scobora,
Pe prundișuri se juca,
Lanț de păpădii făcea.
Pe călduri mari, într-o zi,
Uriașul se-nălzi,
Din cetate-ncet ieși,
În poartă s-adăposti,
Os bătrân spre-a-și însori.
Iar pe prag cum odihni,
Barba-i dalbă-n val s-urni
Până-n albia Izii...
Vâju-n soare clipoci,
Cât p-aici că adormi!
Vântul, sugubăt, sufla,
De moșneag nu se temea,
Barba-i dalbă scutura,
Cu stuful ei se juca,
Peste codru-o-mprăștia,
Barba-i codrul arginta...
Rozalina-n sus privi
Și sub barbă se piti,
Păr stufoș îl descâlcă
Și tiptil, tiptil sui
Până la bărbia tatii
Și deodată-n sus sări,
Barba-n două despica,
Prin ea capul și-l scotea,
Tare un "cucu!" striga,
Cingălău se speria,
La fetiță se uita,
Capul blond îl netezea,
Cu dragoste o privea.
Rujalina-l lingușea,
În poală i s-așeza,
Cu mânuța-l dezmirdea,
Tare frumos îl ruga
Să-i mai spuie povestea,
Iară tatăl său zâmbea,
Păr de aur netezea,
Din suflet adânc ofta
Și-și începea povestea

Care suna cam aşa,
Precum spune legenda:
- Dulcea tatii pititea,
Mult s-a mai schimbat lumea!
Altfel de lume era
Când eram pe vremea mea!
Când eram, hăt, pruncotan,
Voinicel, cu păr bălan,
Cam aşa, de vârsta ta,
Lumea dulce-mi mai era!
Cu ceilalți ciocâldani,
Acu-s vreo mie de ani,
Trânte drepte ne trânteam,
Vântu-n fugă-l ajungeam,
Munți suiam și scoboram,
Cu bălauri ne luptam!
De lume, ce ne păsa?
Dragă ne era lupta!
Maramureş strămoșesc,
Cu pământ-ți pitoresc,
Colț de rai ce seamăn n-ai,
Cu cetăți pe vârf de plai,
Tu neamu-mi adăposteai
Și mii de ani îl hrăneai,
Doamne, fericit erai
Căci până unde priveai
Alt neam pe-aici nu găseai.
Jos în vale, sus pe plai,
Codrule, tu n-auzeai,
Pământ sfânt, tu nu răbdai
Să te spurce vreun alt grai,
Nimeni nu știa de: Vai!
Și, pământul strămoșesc,
Pe suflet ți-o povestesc,
Trai fericie viețuia,
Ogradă de flori înfloarea,
Cu flori țara-mpodobeia,
Cu raiul se întrecea!
După ce-a fost cucerit,
Prin lupte făr' de sfârșit,
Străbunii-mi viteji luptând,
Zmei, balauri învingând,
Glia, codrul dezrobind,
Temei de țară făcând,
Neamul iadului gonind,
Țara de el curățind.
Maramureş, dulce rai,
Neam de uriaşi vedea
Cum sporea și se-nmultea,
Văile ți le-mpânzea,
Neamul fericit trăia,
De nimeni nu se temea,
De încrezut ce era
Chiar și Cerul înfrunta.
Dar Soarta neagră-l păștea,
Stavilă-n cale-i punea.
De stavilă nu-i păsa,
De Sorți, Cer, nu se-ngrijea
Și osânda-l osânde,
Răul singur și-l făcea
Căci nimeni pe acest pământ
Să nu-nfrunte Cerul sfânt!

trecere. În Năsăud o poartă cununa întotdeauna o fată nemăritată, iar solemnitatea descununării ei este făcută uneori de către logodnicul acesteia, sau de cele mai multe ori de către un flăcău cast. Știm apoi că, după luarea cununii de către cel ales, cei doi trebuie, după datină, să se sărute și să petreacă împreună. Iată momente cheie care au o deschidere largă înspre relațiile de prietenie ce se stabilesc între doi parteneri în astfel de ocazii și care se soldează cu obținerea de căsătorii. Similitudinile cu nunta dovedesc, fără îndoială, că a înglobat caracteristici proprii ceremonialului nupțial (rit de trecere). Întrucât jocul este la fel cu cel duminal, sunt invitați la joc și flăcăi neînsurați care fie că au participat la legat, fie că sunt rude, prieteni ai gazdei.

La Vălenii Șomcutei purtarea cununii și luarea de pe capul celui ce-a purtat-o merge în direcția sublinierii hăniciei, a deprinderii dobândite la lucru. Așa ne putem explica de ce aici purtarea cununii este apanajul celor harnici. Obiceiul prezintă și un interes artistic. Cele două producții, cântecul cununii și descântecul cununii pe care le înglobează, conțin versuri destul de bine realizate artistic. Elena Moldoveanu-Nestor afirma despre cântecul cununii că, deoarece este un cântec de grup, rămâne îngrădit în realizare de însăși posibilitățile vocale respective inerente colectivității. Versul este întotdeauna de opt silabe, catalectic sau acatalectic, cu accente ce-i grupează în patru picioare metrice a către două silabe, prima accentuată, a doua atonă. Nu întotdeauna accentul metric corespunde accentului tonic. (Elena Moldoveanu-Nestor - *Op. cit.*, pag. 45-46).

Varianta de cântec a cununii culeasă de noi diferă de cea din satul Șanț - Năsăud. (Brăiloiu C., Goriș I., Cristescu St., Sasu V., Sthal H. - *Op. cit.*, pag. 14-15). Aceasta din urmă prezintă o serie de elemente vechi care o individualizează și pe care varianta din Vălenii Șomcutei nu le include. Cântecul cununii din satul Șanț conține un prolog care ne vorbește de un fel de purificare rituală a secerătorilor prin spălare înainte de începerea lucrului:

Dimineață ne-am scutat	Secarea-n mân' am luat
Pe obraz că ne-am spălat	Și la hold'am alergat

(Meițoiu Ion, *Op. cit.*, pag. 120).

Este în această imagine o reminiscență din vechile credințe agrare, potrivit cărora grâul era considerat ca o plantă sfântă.

Comună ambelor variante este expresia reușitei muncii colective la secerat, aluzie directă la recolta bogată de grâu:

Grâu-i ca păretile	Rămâne țarina-ntreagă,
Sacerat-o fetile.	De unde cununa vine
Și de unde cununa pleacă	Rămâne țarină plină.

Pentru a se stabili similitudinea, iată un citat din varianta din Șanț:

Holda ca păretile	Vine fruntea cununii,
Sacerat-o fetile.	De la vârful muntelui
De la vârfu Arșiții	Vine fruntea grâului.

Cele două variante mai au o notă comună:

- în varianta din Șanț: "Ieșiți feciori cu apa/ Să ne udați cununa/ Ieșiți feciori cu râu/ Ca să ne udați grâu".

- în varianta din Vălenii Șomcutei: "Cununa trebe udată/ Cu horincă nu cu apă/ Cununa trebe stroptită/ Și cu vin și cu horincă".

Cercetările recente au putut constata cu limpiditate stadiul actual de dezagregare avansat la care se află obiceiul. Cununa la secerat, observă I. Meițoiu, s-a redus simțitor fiind azi pe cale de dispariție. În practica muncilor de vară a dispărut de pe o arie foarte întinsă în care odinioară se practica, ca o consecință reversibilă a noii structuri socio-economice a satului.

Elena Moldoveanu-Nestor remarcă și ea că în noile condiții și-a schimbat funcția devenind spectacol și prilej de petrecere. (Elena Moldoveanu-Nestor - *Op. cit.*, pag. 627) Și în satul Vălenii Șomcutei obiceiul a dispărut; mai persistă doar în memoria celor mai în vîrstă din sat, mai înfățișându-se scenic în fața obștii satului prin

intermediul formației artistice de amatori a Căminului cultural. Este cunoscut în folclor fenomenul circulației ca specie de sine stătătoare a unor variante care au aparținut inițial unor obiceiuri care, datorită noilor prefaceri economico-sociale, nu se mai practică. Așa sunt: bocetul, mulțamitura la colac, între care se include și cântecul cununii. De fapt, trebuie menționat că prin interferență între comportamentele creației populare, obiceiurile au fost cele dintâi care au asimilat producții distincte care au aparținut altor genuri. Cântecul cununii este un cântec liric care se apropie mult de cântecele de secere de care am vorbit, iar descântecul cununii pare să fie o adaptare la obicei a unei poezii ce a aparținut unui descântec propriu-zis. Procesul de dezagregare a obiceiului în Vălenii Șomcutei trebuie să fi fost început cu mult în urmă, întrucât deși am apelat la informațiile unor săteni vârstnici, nu am putut reconstituî anumite descântece ale cununii, înconjuratul mesei la sosire etc.

Claca vândută (la secerat)

Tot un obicei derivat din nevoia de într-ajutorare colectivă, care prezintă multe asemănări cu "Cununa la seceriș" poartă în Vălenii Șomcutei numele de *Claca vândută*. Acest obicei a fost atestat și în alte puncte ale Transilvaniei, nu prea îndepărta de noi. După consemnările lui Frâncu și Candrea obiceiul purta denumirea - *Claca jocului*. Iată în ce constă acesta, după cei doi cercetători: Fruntașii satului cheamă pe căpelași și le arată ziua în care doresc să fie claca. În preziua clăcii căpelașii, vătaful jocului pleacă cu mai mulți flăcăi cu lăutarii prin sat. La fiecare poartă unde era fată mare se opreau și jucau iar căpelașii intrau în casă rugând pe părinți să binevoiască a o lăsa la claca jocului (pe fată). A doua zi înainte de răsăritul soarelui, feciorii pleacă cu lăutarii la casa fruntașului, care merge cu ei la câmp și le arată holda. În acest timp sosesc din sat ceilalți flăcăi și fete, seceră pe postate. Muzicantul le cântă tot timpul. Clăcașii sunt îmbrăcați în străie de sărbătoare. Se completează cunună la sfârșit, se vine la casa fruntașului unde claca se încheie cu o masă urmată de joc (Teofil

Frâncu; George Candrea - *Români din Munții Apuseni*, pag. 137-139).

În localitatea cercetată de noi, Vălenii Șomcutei, apare un obicei asemănător, cu o amploare și o spectaculozitate deosebită. Aceasta este claca vândută. Flăcăii angajau muzica pe douăzeci de duminici. Pentru plătirea lor vindeau o zi de clacă la un cetățean mai avut. Cu ocazia horei ("danțului") "chizeșii" anunțau că atunci se vinde claca.

În seara dinaintea clăcii, chizeșii mergeau însoțiți de muzicanți prin sat, pe la casele oamenilor, strigând: "No, la clacă, mă! La clacă!" În fața porților se juca. Unde erau doi "jucăuși" trebuiau să meargă la clacă patru, unde era unu, mergeau doi. În zori se adunau "la Cruce" și dansau până se adunau toți. Se pleca la holda unde alternau munca cu jocul. Participând numai fete și feciori, gradul de intimitate era mai mare. În tot timpul secerișului se servea băutură. Munca era presărată cu strigături, cântece, dialoguri satirice între băieți și fete pe de o parte, sau între fete (grupuri) pe de altă parte. Ca să nu le ajungă legătorii, pentru că atunci le punea pe legătoare, încurcau spicale.

Redăm mai jos câteva versuri din cântecele și strigăturile rostite cu această ocazie: Cine leagă după noi

Nu să uită după voi.

Cine leagă după mine

Nu să uită după tine,"

"Până leagă badea-un snop

Soarele suie de-un șchiop.

Până leagă badea-o cruce

Soarele la loc să duce.

*

Taie lelea pe tri paie

În tri zile face-o clacie.

Taie lelea pe tri stice

În tri zile face-o cruce.

"Io îmi punem și la optinci flori" (De la Maria Matei, 75 ani, 1975). Seara se întorceau acasă cântând, claca terminându-se cu joc și masă.

Așe-ți dau on ptior în cur
De-ți sar dințî din gură.

Zău-lui-Dumnezeu vedea
Că neamul mintea-și pierdea
Și de cap își tot făcea
Când cu Cerul se bătea.
Vâjii noști ne probozeau,
De Soarta rea se temea,
Ne-nfriau cu Soarta rea
Nărav de n-om lepăda.
Noi pe vâjii îi auzeam,
Dar de povețe râdeam,
De-ale lor nu ascultam
Și viața n-o schimbam!
Dar Prilejul ne pândeau,
Fapte rele cumpănea
Și pe noi ne osândeau.
Vai de cel cu Soarta rea!
Zău-lui-Dumnezău tuna,
Sorțile le aduna,
Faptele le cântarea,
Sorților porunci le da,
Hotărâri noi hotără,
Cruce de vremuri făcea,
Neam vechi cu neam nou
schimba,
Soarta rea o-nsârcina
Să-mplinească osânda!
Prilejul, prilej va da!
Sorții s-au și adunat
Și-au ținut un mare sfat
Și neamul l-au blestemat,
Fir de viață au tăiat
Și Osânda-l pedepsi:
Neamul rod nu va rodi,
Rod nou nu se va ivi,
Semintii vechi vor pieri
Vremea când le va sosi,
Iar țara-o va moșteni
Alt neam, nou, ce va veni
Și pe noi ne-a-nlocui;
Alt neam, la făptură mic,
La trup mai puțin voinic,
Dar la minte luminat
Și va fi neam de-Mpărat.
Cel din urmă Uriaș
Nu va mai avea urmaș
Decât o pruncă ce-a fi
Blondă ca raza lunii,
Dalbă ca neaua iernii,
Bună ca sănul mamii -
Țara ea va moșteni,
De strămoși răi nu va ști
Și ca zestre va avea
Toată Iza și Mara,
Tot Vișeul și Tisa.
Când ea se va mărita
Noi temei va-ntemeia
Și nou neam lumii va da!

Scumpa și dulcea tatii,
Osânda ni se-mplini!
Și cine s-ar fi gândit
Că Cerul m-a și sortit

Să fiu ultimul urmaș
Din neamul de Uriaș?
Soarta rea mi se-mplini,
Neamu-mi osândit pieri,
Vlăstar nou nu va rodi,
Singură-l vei moșteni
Căci, precum este sortit,
De Cei de Sus sorocit,
Azi-mâni te vei mărita,
Neam nou vei întemeia
Care țara va umplea
și va stăpâni glia!

IV

Rozalina asculta
Ce tatăl său îi spunea,
Povestea cu Soarta rea,
Soarta ce o aştepta.
Dar ce-i spuse nu credea,
Tatii astfel răspundeau:
- Dragă tată, tătișor,
Eu băui din Ieudișor,
Din valul lui plin cu dor,
Visat-am dor de fecior.
Dar nu pot să chibzuiesc,
Soarta cum să mi-o-mplinesc,
Căci, până unde privești,
Om viu pe-aici nu găsești;
Dacă-n codru fac ocol
Peste tot răsună-a gol,
Iar dacă urc munții nalți
Dau de morminte de frați;
De scobor prin văi și lunci
N-aud glas dulce de prunci.
Oricâtă lume-aș umbla
Fecior de soț n-aș afla,
Nu-nțeleg cum aş putea
Să-mi împlinesc soarta mea!

Iar tatăl său răspundeau:
- Draga tatii, mititea,
Tot ce soarta-ți soroci
Vrei, nu vrei, se va-mplini,
Timpurile vor veni
Și cu ele va sosi
Soț ce Soarta-ți hărăzi
Și te vei căsători,
Pe temei nou veți clădi
Neamul, ce va moșteni
Țara ce veți stăpâni
Pân' la capătul vremii!

Rozalina asculta
Și nimic nu mai zicea,
Capul în piept și-l lăsa
Și tare se-ngândura.
Moșneagul o dezmirdea,
Părul moale-i netezea
Și fetiței îi spunea:
- Draga tatii mititea,
Privește codrul frumos!

O privire comparativă între cele două "clăci" ne conduce la stabilirea unor asemănări: Un prim element comun al celor două obiceiuri și care ne amintește de vergel sau nuntă este chemarea la clacă de către tizești. Continuând sirul asemuirilor putem menționa existența în ambele cazuri a seceratului în comun cu muzică. La acestea se adaugă aspectul sărbătoresc comun, participanții prezentându-se la obicei îmbrăcați de sărbătoare.

În opoziție cu asemănările amintite, "Claca vândută" de la Vălenii Șomcutei capătă totuși o anumită individualitate prin păstrarea câtorva particularități care o îndepărtează de modelul descris de Frâncu-Candrea. În ce constau acestea? Mai întâi obiceiul din Chioar a evoluat în direcția unui aspect spectacular mai pronunțat care se realizează prin: alternarea muncii cu jocul (munca de secerat). Se poate observa tendința de petrecere cu băutură și mâncare în timpul desfășurării seceratului. Interesant este de amintit că obiceiul de la Vălenii Șomcutei debutează cu joc. O deosebire esențială și semnificativă este absența cununiei împlete din grâu la sfârșit, care este prezent în obiceiul descris de Frâncu-Candrea.

Analizând secvențele acestui obicei, observăm că ni se relevă două semnificații: prima de intr-ajutorare colectivă, iar în ceea ce privește a doua semnificație, aparține unui rit de trecere. În această situație s-ar putea spune că funcționalitatea primordială este tocmai acest rit de trecere fără a minimaliza și importanța lui ca act de intr-ajutorare, întrucât secvențele lui polarizează toate înspre ambianța și realizarea unei cât mai prielnice atmosfere de împrietenire între flăcăii și fetele satului. Este suficient să amintim actul chemării cu muzică, chemare care în acest caz se deosebește de chemarea la nuntă, clacă, vergel etc. Petrecerea în cadrul muncii ne conduce cu și mai multă convingere întrucât cei doi parteneri se pot verifica pe planul a două aspecte: la petrecere și la muncă.

V. R. Ghenceanu; Poartă la intrarea în Mara (1937), 1978.

Cine nu-i mâncat de multe
La mine să nu se uite.